

Уређивачки савет

У отицабини:

митрополит Амфилохије (Раловић)
епископ Атанасије (Јевтић)
академик Матија Бећковић
проф. др Војислав Коштуница
проф. др Предраг Ристић

У расејању:

митрополит Иринеј (Ковачевић)
епископ Данило (Крстић)
др Марко С. Марковић

Уредник

јереј Милорад Средојевић

Уреднички одбор

Жарко Гавриловић
Радомир Поповић
Јован Олбина
Слободан Милуновић
Ђорђе Трајковић
Слободан Милеуснић
Зоран Јелисавчић
Радомир Ракић

Тираж 500 примерака

Припрема и штампа
"БИГ штампа" Београд

Издавач

Универзитетски образовани православни богослови
Хиландарски фонд
Задужбина "Николај Велимировић и Јустин Поповић"

УВОД

(1. час)

У православној традицији, како теолошкој тако и црквеној, *аскеџика* замењује оно што се на Западу зове *морал* или *етиџика*. Доиста, православна аскетика је православни морал, православна етика; не постоји и не може постојати други морал, или етика у Православљу која није и аскетика¹.

Хришћански живот у православном искуству, схваћен не само као морални и духовни, него уопште као чињеница, као стварност Богом датог живота у свим својим димензијама, тај живот је схваћен и проживљен у православном искуству као оно што се у словенском, српском и руском језику изражава речју *подвиј*, а у грчком речју *ἀγών* или *ἀσκησις* или још *ἀθλησις*.²

- 1 Тачно је да се на Православном Теолошком Институту, поред аскетике предаје и етика – морал, али то је више због формалног захтева академске теолошке наставе, због потребе да се проучи и упозна религиозни и филозофски морал и изван православног доживљаја и поимања људског живота.
- 2 Тешко је и скоро немогуће превести на француски језик словенску реч *подвиј*, *подвижништво*, са потпуним значењем које та реч има у православном теолошком и аскетском језику. *Подвиј*, *подвижништво* (од словенског глагола *подвизајџсја* – кретати се, ићи напред, али и навише) прецизно изражава *динамизам* православног аскетског доживљаја и поимања људског и хришћанског живота. Речју *подвиј* преводе се истовремено три

Тако Православље схвата хришћански живот као напор (entrapment), као телесно и духовно вежбање, као аскетску борбу. Тај *ὑποδவி*, та *борба*, та *аскеза* (=подвижништво ἄσκησις) је наравно пре свега схваћена у оквирима грешног, *ἡλοῖ* стања човека, у оквирима живота *σῆμα* грешника, старог Адама, и његове борбе да се ослободи греха, страсти, ђавола и смрти. Одатле долази негативна нијанса речи *ὑποдви* и *аскеза*: у овом случају аскеза је ослобађање од нечега. Али у православном схватању и доживљају живота, тј. у православном теолошком предању, човек није само онај стари човек, Адам грешник; напротив ми пре свега видимо човека кроз Христа и у Христу, у Којем је стари грешни Адам обновљен; он се вратио у стање свог исконског стварања, он је у Христу чак добио много више, али о томе ћемо касније говорити.

У Христу православна теолошка аскетика човека схвата *динамички* (подвижнички, од словенског глагола *ὑποδвизаѿисја* = ићи према напред и навише). Овај *динамизам* у православној аскетској антропологији темељи се, наравно, на библијском учењу о стварању човека *по образу и подобију* Божијем. “Да створимо (или начинимо) човека по своме *образу* и по *подобљу*” (1 Мојс. 1, 26), рече Бог Своме Сину и Светоме Духу у тренутку стварања човека. У православној ерминевтичкој и подвижничкој традицији увек се подвлачи динамичка разлика (διάκρισις) између

грчке речи: ἄσκησις, ἀγών, ἀθλησις ἄσκησις долази од глагола ἀσκέω, -ω = радити са умешношћу, вршити са умешношћу или вршити брижљиво, нпр. неку вежбу, неку *врлину*, или пак вежбати своје сопствено тело и дух. Зато ἄσκησις означава вршење, тренирање, упражњавање, вежбање, начин рада и делања, *начин живота*, начин вршења или спровођења радњи, служби, функција... итд.

божанског образа (εἰκὼν) и подобија (ὁμοίωσις) у човеку, јер у овој библијској причи о стварању Црква налази израз своје вере и свог искуства истине која се тиче човека. Тако нпр. Св. Василије Велики тумачи ове наведене речи из Библије на следећи начин:

“Створимо човека по нашем образу и подобију”. Ми имамо једно (тј. *образ*) стварањем, стећи ћемо друго (тј. *подобље*) вољом. У првој структури (при стварању) дато нам је да будемо рађани по *образу* Божијем, вољом се у нама формира биће подобно = слично Богу. Оно што се постиже вољом, то наша природа има у моћи, у снази (ἐν δυνάμει = in potentia), али ми то стичемо деловањем. Да се Господ, стварајући нас, није унапред побринуо да каже “створимо” и “по подобију”, сопственом моћи не бисмо могли стећи *подобље* = уподобљење с Богом. Али ево, Он нас је створио по снази, по способнима да личимо на Бога. Дајући нам снагу да личимо на Бога, Он нас је оставио слободнима да будемо творци *подобља* с Богом, да бисмо добили награду за наш труд, да не бисмо били као портрети настали из руке неког сликара, инертни предмети, да се резултат нашег подобија не би окренуо у похвалу неком другом... Зато, дакле, да бих ја био предмет дивљења, а не неко други, Он ми је оставио бригу да постанем по подобију с Богом (=богоуподобљен). Доиста, образом имам разумно (λογικὸν) биће, а постајем по *подобљу* постајући хришћанин (χριστιανός).”³

3 Мислим да овај превод није тачан, али сигурно није могуће тачно превести ове речи, и још теже ову мисао Св. Василија. Заиста реч λογικὸς значи за Свете Оце много више него реч “разуман”, јер реч λογικὸς долази од речи Λόγος, а то повезује човека са Логосом, са Христом као Творцем и Прототипом човека, према Апостолу Павлу (в. Кол. 1, 15-28; 3, 9-11). Али о томе ћемо касније говорити.

Тако је, према патристичком тумачењу, у божанском образу човеку дато божанско *подобје*, или боље речено — он је позван на богоподобје. У образу = лику је дата могућност подобја, подобје у потенцији, тако да човек у стицању подобја са Богом налази или прима, остварење божанског образа у себи, пуноћу божанског образа, тј. образ Божији на делу, у стварности, тј. у свом потпуном и стварном испуњењу и савршености. И то динамичко *крештање* (подвижништво, κίνησις) од образа до подобја, тај раст (αὔξησις; Кол. 2, 19, како каже Св. Апостол Павле), та пуноћа (τὸ πλήρωμα, πλήρωσις; Еф. 4, 13, такође по Апостолу Павлу) човека по образу и по подобју Божијем, је основа православног учења и православног искуства *подвижништва*, тј. основа православне аскетске антропологије.

Зато се учење о паду и поновном препорађању (обновљењу) човека враћа у оквире теологије божанског образа и подобја у човеку, и остаје увек повезана са њом. Тако аскетизам у Православљу има много дубље корене него што је чисто моралистичко, голо етичко схватање "аскезе".

Тако долазимо до закључка да православна аскетика не исцрпљује у себи само сву етику, као науку о човековом моралном животу, већ да је уско повезана (скоро да се поистовећује) са целокупном хришћанском антропологијом, а антропологија је у Православљу повезана са самим основама целокупне хришћанске теологије. Доиста, хришћанска антропологија је у православној традицији повезана са срцем наше хришћанске вере, са Христологијом и Тријадологијом. Другим речима, у Православљу је учење о човеку повезано са библијским откривењем Тројичног Бога и Тројичне Икономије стварања, спасења и обожења човека и света, оваплоћењем и очовечењем (ἐνανθρώπησις) Христа Богочовека.

Желели бисмо да овим уводним речима кажемо и подвучемо чињеницу коју су Свети Оци већ истакли: *православна аскетика* (или, ако неко више воли: православна *мислика*, али ја бих радије рекао: *повијничко-благодатни живој у Духу Светом*) тесно је повезана са православним догматима Цркве, другим речима са богоданом, богооткривеним *истинама*, које чине догматске претпоставке истинског хришћанског живота у Христу благодаћу Светога Духа. Без ових православних теолошких претпоставки нема православног живота и усавршења и обожења човека. Без праве истине и праве вере нема правог живота, као што кажу свети Оци. Библијски израз ове истине налази се у овим речима Јеванђеља по Св. Јовану: "ὁ ποιῶν τὴν ἀλήθειαν" (= "онај који чини = дела истину") само ће он бити њоме ослобођен, живеће помоћу ње и у њој (Јн. 3, 21; 8, 32). То значи да ће само онај који живи и поступа (*повизава се*) у Истини бити ослобођен и спасен, јер само Истина ослобађа и спасава, вечна Истина вечног Живота.

Према томе, на следећем часу ћемо почети да разматрамо тему о фундаменталним теолошким претпоставкама православне аскетике.